

podobi Jugoslavije (str. 247—253) in takoj ne glede na manjše pomanjkljivosti izrečemo svoje priznanje k njegovi sicer strnjeni, a pošteni podobi, ki ji gre hvala. Med pomanjkljivostmi naj omenimo domnevo in napačno interpretacijo (str. 250), da je botrovala pri organizaciji (teritorialnem zaokroženju) Avtonomne pokrajine Vojvodine bojazen pred številno madžarsko narodno manjšino, kakor je to bilo v primeru dežele Trento-Alto Adige (Južno Tirolske). Primerjava je zunanje narave, ker ne upošteva zelo heterogene narodnostne podobe pa tudi drugih dejavnikov (zgodovine, gospodarstva itd.).

Primere iz naše narodnostne problematike pa uporablja G. Heraud še kot ilustracijo v zvezi s posameznimi posplošitvami. Med tistimi, ki so najbolj v spotiko, naj opozorimo še npr.: da je bilo v letu 1945 mnogo Slovencev za Italijo (str. 62), ali, da razlikujemo med vindišarji (Wendes) in Slovenci na Koroškem (76) ipd. Prav tako pade v oči enostransko navajanje narodnostnih (manjšinskih) organizacij, kjer bi avtor moral poznati poleg naštetih za Avstrijo vsaj še Zvezo slovenskih organizacij v Celovcu in v Trstu Slovensko kulturno gospodarsko zvezo; ta spisek v dodatku pa je vzbudil še naš pomislek glede nekaterih navedenih emigrantskih organizacij, ki nimajo prave in čiste povezave z manjšinsko problematiko.

Drago Druškovič

POLEMIKA

ZGODOVINSKA RESNICA ALI LEGENDA?

V tretji številki letošnje Sodobnosti (str. 277 do 281) je objavil dr. Dušan Kermavner med odlomki iz svojih zajetnih opomb k Prijateljevi *Slovenski kulturnopolitični in slobstveni zgodovini 1848—1895* tudi krajši sestavek polemične narave z naslovom *Pozabljeni liberalni naskok na Slovensko matico leta 1886*.

Ne nameravam odgovarjati na nekatera apostrofiranja v njem, ki zadevajo mojo razpravo *Sto let kulturnega poslanstva in študijo o Franu Levcu*, marveč se želim omejiti izključno na osrednjo vsebino tega sestavka.

V njem nam Kermavner kot nekakšno senzacijo sporoča rezultate dopolnilnih volitev v odbor Slovenske matice leta 1886. Pri teh volitvah se namreč »bojeviti« liberalci niso držali dogovora o »sporazumnih« kandidatih, marveč so volili in izvolili sedem svojih ljudi v odbor in tako naj bi bili v vodstvu Matice močno okrepli liberalno politično orientacijo. Hkrati nas avtor prepričuje o tem, da so bili pozitivni rezultati volitev takoj vidni v delu Matičnega odbora.

Kako je Kermavner opisal, kako je razložil ta, zanj tako pomembni dogodek v razvoju Slovenske matice, ki pa mu konec koncev rabi zgolj za sredstvo, za dokaz, kako napačna naj bi bila Prijateljeva teza, po kateri naj bi klerikalna frakcija pod okriljem »sloge in miru« v osemdesetih letih neprestano krepila svoj položaj v slovenskem družbenopolitičnem življenju na račun našega »kriptoliberalizma«?

Ko Kermavner dokazuje drugačno, »brž zboljšano« delo odbora, v katerega so bili izvoljeni tudi »nesporazumni« kandidati iz vrst »bojevitih« liberalcev,

se opira na Levčevo oceno Matične dejavnosti v letih 1886/87 (Ljubljanski zvon 1887, 767). Kot dokazno gradivo ima ta sodba seveda manj teže in prepričljivosti, kot bi jo imela, denimo, Kermavnerjeva analiza dela Slovenske matice v tem času, ki je, žal, izostala. Ne glede na to pa je Levčeva sodba lahko kljub vsemu pravilna, in ker ji polemik že daje takšno pozornost in veljavo, je prav, če si jo ogledamo od blizu.

Predvsem moramo vedeti, kolikor si hočemo ustvariti o njej pravo mnenje, to, da je bil Levec od leta 1882 dalje član odbora Slovenske matice, drugi podpredsednik društva ter član njegovega knjižnega odseka in da je v tem smislu tudi pisal o delu Matice, se pravi, pisal je kritično dobronamerno, konstruktivno, spodbudno. Kljub mnogim pomanjkljivostim in slabostim v upravnem poslovanju društva, ki jih ni prikrival, je navadno apeliral na čustvo, obračal se je na »družabnike in sploh vse rodoljube, katerim je v resnici na srci razvoj in napredek Matice naše« (Ljubljanski zvon 1883, 345). Ugodno in z očitno naklonjenostjo je ocenjeval Matične publikacije, včasih celo s premalo občutka za mero. V načelu je branil temeljni koncept Matice proti tistim, ki so jo želeli spremeniti in napraviti za »znanstveno akademijo« (Ljubljanski zvon 1883, 809). Tudi za personalne spremembe v društvu ni bil preveč navdušen: to se je pokazalo tedaj, ko so razpisali mesto tajnika. Levec je upravičeno branil in hvalil dotedanjega tajnika Evgena Laha (Ljubljanski zvon 1885, 186). Odločno je nastopil proti dolgoveznemu, neplodnemu, nedobronamernemu besedovanju na občnih zborih. Tako govoričenje na občnem zboru 8. aprila 1885 je obsodil npr. z naslednjimi besedami: »Gospôda, ako vam je res kaj ležeče na Matici in njenem razcvitu, pustite take otročarije, nedostojne resnih mož!« (Ljubljanski zvon 1885, 317). Se in še bi lahko navajali take in podobne njegove ocene, vendar naj zadostujejo citirani primeri. Iz njih je že kolikor toliko razviden stil Levčevih informacij o Matici, tenor njegove dobrohotne kritike in neprikrite hvale.

Leta 1885, torej neposredno pred domnevno »pozabljenim naskokom« liberalcev na Slovensko matico, je Levec zapisal v Ljubljanskem zvonu takole oceno društvenega dela za minulo leto: »Konečno izrekamo hvalo odboru, da je o pravem času t. j. do konca leta zvršil društvene knjige ter vsaj v tem oziru uvedel red, katerega smo pri Matici že dolgo pogrešali.« (str. 53). Naravno stopnjevanje te hvale pomeni Levčevo pozitivna sodba o knjižnem programu Matice za leto 1886: »Lani [1885] so bile knjige preučene, preznanstvene. Letos je odbor poskrbel tudi za leposlovje in zabavo, ustregel pa je poleg tega tudi tistim društvnikom, ki si želé kaj znanstveno-poučnega berila. In ta *srednji* pot, mislimo, da najbolje ugaja ‚Matici‘ v njeni *sedanji* sestavi«. (Ljubljanski zvon 1886, 765). Itd.

Zakaj navajamo ta poročila? Predvsem zato, da bi se bralec poučil o tem, da je Levec pritrnilno pisal o Matici tudi že pred letom 1887, medtem ko to iz Kermavnerjevega nepopolnega, enostransko napisanega sestavka ni razvidno. In če zdaj primerjamo navedene Levčeve vrstice z njegovo oceno Matice v prihodnjem letu, če presojamo torej dogodke v njej po kroniki Ljubljanskega zvona, kar dela tudi Kermavner, lahko vidimo, da se medtem v naši osrednji kulturni ustanovi ni moglo zgoditi nič hudo pretresljivega. Pohvalno referiranje o knjigah za leto 1887 je namreč Levec zaključil z naslednjim odstavkom, na katerega se predvsem opira polemik, ko nas prepričuje o uspešnosti in pomembnosti »nenadnega napada« na Slovensko matico: »Pri knjigah, imetji in

številu članov — povsod se nam letos kaže mal, a vendar lep napredek, in kar nas najbolj veseli, in kar nam je porok vedno lepšega razvoja tega prvega národnega zavoda našega, v društvu samem in zúnaj društva vlada izboren red in blagodejna zloga poleg vztrajnega delovanja. Za vse to gre največja zasluga taktnemu postopanju društvenega predsednika, g. profesorja *Jožefa Marna*, in neumorni pridnosti in spretnosti društvenega tajnika g. *Eugena Laha*.« (Ljubljanski zvon 1887, 767).

V navedenem odlomku zbudjata pozornost zlasti dve formulaciji, ki ju ne smemo prezreti, če hočemo prav razumeti osnovno trditev. Najprej je tukaj zelo pozitivna, hkrati pa trezna in ne čisto brez nekega pridržka zapisana sodba o »malem, a vendar lepem napredku« društva v preteklem obdobju, nato pa je omenjena perspektiva razvoja, ki se Levcu odkriva v dejstvu, da »v društvu samem in zunaj društva vlada izboren red in blagodejna zloga poleg vztrajnega delovanja«. Nikjer ni torej nič rečenega niti nakazanega o reformah, celo ne o poskusih kake reforme, ki naj bi prizadeli »izboren red« v Matici; to bi pričakovali, če bi šlo pri novi sestavi odbora resnično za »prelomni« dogodek v razvoju Matice, o čemer nas prepričuje Kermavner. Obratno. V poročilu je poudarek na »blagodejni zlogi«, ki da vlada v društvu in zunaj njega. Skratka, nobenih sledov, nobenih posledic »odločilnega liberalnega naskoka« na Matico. Podoben, če ne kar enak vtis o delu Matičnega vodstva v letih 1886/87 je imel tudi predsednik Josip Marn, le da je formuliral svojo oceno odbora in njegove dejavnosti v tem času še bolj določeno, bolj naravnost. Na odborovi seji 27. aprila 1887 je med drugim npr. izrazil veselje nad tem, ker »se je dopolnilna volitev v odbor tako soglasno vršila ter da so društveniki v tako mnogobrojnem številu poleg neduhovnikov volili tudi duhovnike v odbor. Spominja se [Marn namreč] z veseljem složnega in prijateljskega delovanja v preteklem letu [od 28. aprila 1886 do 13. aprila 1887] ter se istega nadeja tudi v prihodnje Matici v korist«. (Letopis Matice slovenske 1887, 335.) Tudi tu ni najti, kot vidimo, v podtekstu nobenega, niti najrahlejšega namiga na »naskakovalce« Matice, na njihovo dejavnost.

Kljub temu da že navedeno gradivo prepričljivo govori proti domnevni prelomnici v Matici leta 1886, si na kratko oglejmo še situacijo v samem odboru. Obnovimo si avtentično stanje stvari! Morda nam Levec in Marn le nista povedala vsega in nista dovolj natančno orisala podobe naše Matice v tem času?

Res je. Na občnem zboru 25. aprila 1886 so bili v odbor izvoljeni kot »nesporazumni« kandidati naslednji predstavniki liberalcev, kandidati »Slovanove« skupine: dr. Ivan Tavčar, Anton Raič, Ivan Hribar, Valentin Kermavner, Janez Murnik, dr. Hinko Dolenc in Anton Kaspert. Torej sedem novo izvoljenih kandidatov za odbor, ki ga je v tistih letih navadno sestavljalo poleg zunanjih odbornikov dvajset in več ljubljanskih članov. Tak je bil videz »množičnega« vdora liberalcev v odbor Slovenske matice. Kakšen je bil »vdor«, kakšne so bile njegove posledice v resnici?

Že 12. maja 1886, takoj na prvi odborovi seji po občnem zboru, so sporočili, da se je Janez Murnik odpovedal odborništvu, nekaj mesecev potem, 9. oktobra, je isto storil Ivan Hribar. Na samem začetku »vdora« liberalcev v odbor se je tako znašlo med njegovimi štiriindvajsetimi člani samo še pet pristašev »bojevitih kriptoliberalcev«. Vendar to še ni vse, kar moramo omeniti v tej

zvezi, osipanje se je komaj dobro začelo. Naslednje leto je odborništvo »bojevito« odložil Anton Kaspret (glej zapisnik odborove seje 27. aprila 1887), dobro leto zatem, 16. septembra 1886, je v Pragi nenadoma umrl Anton Raič. (Mimogrede naj pripomnim, da se je Kermavner zmotil za celega človeka, ko je uvrstil med sedem novo izvoljenih odbornikov Vekoslava Raiča. V resnici gre za Antona Raiča, 1845—1888, zgodovinarja in slovstvenega zgodovinarja, ki je bil tudi korektor in ocenjevalec Matičnih knjig. Nasprotno pa Vekoslav Raič, znani družbenopolitični delavec, ni bil nikoli odbornik Slovenske matice.) Dve leti po »vdoru« bojevitih liberalcev imamo torej v sedemindvajsetčlanskem odboru Matice le še tri predstavnike »nesporazumnih« kandidatov, toda že v letu 1890 ne najdemo več med njimi Valentina Kermavnerja. Če upoštevamo, da Kermavner kot član odbora ni pokazal nobene, niti navidezne vneme — sejni zapisniki nam povedo, da se je v štirih letih udeležil ene same seje — je njegov umik več kot razumljiv, njegova nedelavnost v odboru pa v nekem smislu značilna tudi za druge njegove tovariše. V odboru leta 1890 imamo od nekdanje sedmorice »nesporazumnih« le še dr. Ivana Tavčarja in dr. Hinka Dolenca.

Kermavnerju je najpomembnejše dejstvo, da je bilo v odbor Matice izvoljenih sedem novih ljudi iz vrst bojevitih liberalcev. Ne vpraša se, kakšna je bila njihova dejavnost v odboru, marveč se zadovolji z Levčevo informacijo v Ljubljanskem zvonu in s površno razlago te informacije. Odtod tolikšna nejasnost in nedoslednost, ko sintetično označuje pomen teh novo izvoljenih liberalnih odbornikov. Najprej trdi npr., da je liberalni »nenadni napad« spravil konservativce v odboru »ob dotedanjo prevlado«. Spričo te nejasne in večumne formulacije bralec res lahko samo še ugiba, kaj je hotel avtor z njo povedati. Ali misel, da so konservativci v Matičnem odboru izgubili prevlado nasploh in so bili spričo tega potisnjeni v manjšino, v podrejenost, ali pa trdi z njo, da je prevlada ostala, le da je zdaj postala šibkejša. Bolj določna in hkrati bolj sporna je druga ugotovitev, po kateri nova skupina ljudi, ki je prišla v odbor, konservativcem sicer ni odvzela »vsakršnega vpliva«, vendar odslej naprej vpliv konservativcev »ni več prevladoval«. Vsekakor nedokazan in nedokazljiv sklep!

Seveda nam samo podatki o članstvu v odboru, na katerih pravzaprav temelji Kermavnerjeva polemika, še ne povedo ničesar o dejavnosti »nesporazumnih« članov-odbornikov. Čeprav so že statistični podatki spodkopali konstrukcijo o »množičnem vdoru« liberalcev v odbor Matice leta 1886, moramo posebej naglasiti, da nikogar od sedmorice praktično ni bilo čutiti v njem. Nihče od njih ni zavzemal v odboru ali v njegovih odsekih vidnejšega položaja. Leta 1886 sta bila npr. izvoljena kot člana v gospodarski odsek dr. Tavčar, v knjižni odsek Anton Raič, naslednje leto je prišel namesto dr. Tavčarja, ki je postal »pravdni zastopnik« Matice, v gospodarski odsek dr. Dolenc, leta 1889 pa se mu je spet pridružil dr. Tavčar. To je vsa uveljavitev sedmorice v prvih letih po omenjenem občnem zboru. Nihče izmed sedmih torej ni bil vodja kakega odseka, »naskakovalci« tudi nimajo leta 1888 in v prihodnjih letih nobenega predstavnika v najpomembnejšem odseku Matice, v knjižnem odseku, ki mu je načeloval Levec.

Vidimo, da sta imela Levec in Marn prav, ko v svojih poročilih o delu Slovenske matice nista niti posredno omenjala skupine »nesporazumnih« v odboru, saj za to nista imela razlogov. Ta skupina liberalcev je bila v odboru

presenetljivo malo slišna in docela neodločujoča. Če upoštevamo npr. prizadevanje Antona Raiča predtem na občnem zboru, 17. aprila 1881, prizadevanje, da bi se spremenila pravila Slovenske matice, nadalje dr. Tavčarjev nastop na občnem zboru 5. decembra 1883, ko je bil njegov predlog, naj se skliče izredni občni zbor in na njem predloži »natančna bilanca o društvenem imenji in načrt nasvetovane preuredbe Matičinih pravil«, sprejet kot sklep, in če imamo pred očmi Hribarjevo agilnost na občnem zboru dve leti zatem, 8. aprila 1885, skratka, če upoštevamo angažiranost navedenih in še nekaterih drugih liberalcev v Matici pred letom 1886 in jo soočimo z njihovimi stališči po tem datumu, opazimo precejšen razloček. Brž ko so dr. Tavčar, Hribar, Raič in drugi postali odborniki Matice, so se kot opozicija pasivizirali. Levčeva in Marnova ocena Matičnega odbora v tem času potemtakem docela ustrežata stanju stvari. In nič bolj verodostojno ne ponazarja miroljubne vključitve napadalnih »naskakovalcev« iz leta 1886 v poživljeno, postopoma se razraščujočo dejavnost Matice v osemdesetih letih preteklega stoletja kot stališče dr. Ivana Tavčarja, vsakakor najvidnejšega predstavnika nekdanje sedmorice, na odborovi seji 26. junija 1890. Iz zapisnika te seje je razvidno, da je bil tokrat namesto Levca dr. Tavčar tisti, ki se je javno izjavil za mirno kontinuiteto dela v vodstvu Matice. Predlagal je, »odbor naj z vsklikom potrdi novič svojega dosedanjega predsednika [Josipa Marna], ki je zaradi svojega taktnega obnašanja in mirnega delovanja pri vseh odbornikih jednako priljubljen«. (Letopis Matice slovenske 1890, 264).

Kajpada se delo, ki so ga v Matici opravili nekateri izmed sedmorice, zlasti njihovo delo oziroma nedelo po letu 1886, ne da niti od daleč primerjati s plodno, vsestransko, zares uspešno prizadevnostjo Frana Šukljeta, Frana Levca, Frana Erjavca in nekaterih drugih tedanjih matičarjev. Ti liberalno usmerjeni odborniki so začeli že pred Bleiweisovo smrtjo pripravljati tla za vsebinsko obogatitev društva, po letu 1881 pa so kar bistveno spreminjali in razširjali samo fiziognomijo sodelavcev Matice in tako delno vplivali tudi na duha njenih publikacij. Spomniti se je treba le Šukljetovega boja za spremembo društvenih pravil, Levčeve reorganizacije *Letopisa Matice slovenske* iz pisane almanaha domačih prispevkov in prevodov, leposlovne in poljudnoznanstvene vsebine, v zbornik izvornih znanstvenih razprav in člankov, njegove pobude za nastanek Zabavne knjižnice, kasneje Ant. Knezove knjižnice in še toliko drugih idej, ki so se v teh letih uresničile v Matici.

Če tako vrednotimo prizadevanje in uspehe enih in drugih liberalno usmerjenih odbornikov v Matici osemdesetih let, seveda ne mislimo, da je treba napore Tavčarja ali Raiča v konservativnem okolju društva ločiti od teženj Levca ali Šukljeta, saj so se njihove akcije največkrat medsebojno dopolnjevale in zlivale v eno, pač pa moramo stvari postaviti na pravo mesto.

Bistvena pomanjkljivost Kermavnerjevega polemičnega sestavka je v njegovi ozki koncentraciji na en sam dogodek in v osamitvi tega dogodka od ostalega dogajanja v Matici. Bralec dobi ob njem vtis, da se pred »prelomnim dogodkom« leta 1886 ni dogajalo v Matici nič pozitivnega in da tudi potem ni bilo razen novo izvoljenih liberalcev v njenem vodstvu naprednih izobražencev, ki bi si bili prizadevali dvigniti to vsenarodno kulturno ustanovo iz mrtvila Bleiweisove dobe. Očitno je poznal Kermavner premalo dejstev iz razvoja in zgodovine Slovenske matice v osemdesetih letih, ko je pisal polemični sestavek, zato je kratko malo glorificiral letnico 1886. Pripisal ji je hudo pre-

tirano ceno in ji dal pomen, ki ni v skladu z dokaznim gradivom. Glede na to, da je svoj sestavek o »pozabljenem« in »odločilnem« liberalnem naskoku na Matico 1886 vključil v obširne opombe k peti knjigi Prijateljeve *Slovenske kulturnopolitične in slovstvene zgodovine 1848—1895*, v opombe, ki bodo izšle kot posebna knjiga in ki v bistvu pomenijo ali naj bi pomenile dopolnitev oziroma kritiko Prijatelja, si ne moremo kaj, da ne bi spričo povedanega nekoliko podvomili o njih.

Mar bo treba pisati opombe k opombam?

Francè Bernik

RAZGLEDI

NEKAJ GLASOV IZ SODOBNE ITALIJANSKE POEZIJE

Petnajst primerov enakega števila pesnikov ne more predstaviti današnje poezije kakšnega naroda, in bil bi absurd, tudi če bi takšen izbor temeljil na neizpodbitni presoji resničnih vrednot (takšno neizpodbitnost pa bi bilo skrajno težko ali pa celo nemogoče doseči), ko bi hoteli v tako omejenem obsegu prikazati takšne zglede, ki bi mogli zadovoljivo začrtati tako raven kot meje in perspektive sodobne italijanske poezije. Zategadelj ne bi želeli dati temu majhnemu pregledu poezije, ki jo v tej številki predstavljamo, antologijske oznake. Niti ni naš namen, da bi z njim predstavili petnajst pesnikov, kajti če bi to hoteli storiti, bi morali objaviti ne po eno pesem za vsakega, temveč toliko, da bi lahko z njimi razkrili vse najpomembnejše vidike slehernega izmed teh avtorjev. V pričujočem izboru smo predvsem želeli dati poudarek le najznačilnejšim in najbolj razširjenim potezam v sodobni italijanski poeziji, tistim, ki to poezijo ločijo od poezije v drugih jezikih, ne da bi se čez mero ozirali na prestiž posameznih imen, izmed katerih so nekatera že dolgo znamenita, medtem ko so se druga pojavila na literarnem prizorišču v sorazmerno novejšem času.

Oglejmo si torej, katere so tiste značilnosti, ki predstavljajo, lahko bi rekli, duha sodobne italijanske poezije, in kakšni so bili njeni izvori. Poskušali bomo to storiti kar najbolj mogoče na kratko.

Prve pobude v moderni italijanski poeziji gre iskati v začetku tega stoletja, v krepuskolarizmu. V tem primeru ni šlo ne za šolo ne za skupino, ki bi imela svoj program in bi na osnovi takšnega programa skupno delovala. Bil je spontan razcvet, ki se je pojavil na robu do tedaj vladajoče italijanske poezije. Ko je Sergio Corazzini, ki ga je pri dvajsetih letih spodnesla jetika, pisal skrivaj svoje verze, so v Italiji še dominirale tri močne pesniške osebnosti: Carducci, Pascoli in D'Annunzio, vse tri vezane, vsaka po svoje, ne samo na klasično tradicijo, temveč tudi na nekakšen neopaganizem (pri Pascoliju samo v formalnem smislu), ki se je kazal kot odkrito nasprotovanje romantiki devetnajstega stoletja. Krepuskolarizem, ponavljamo, ni bil niti šola niti skupina: bil je pojav, potreba, da pesnik neposredno, brez simbolov izraža iskrenost svojih občutij. Poezija se ni več sramovala skromnih stvari, istovetila se je tudi z vsakdanjim življenjem.